

Bij Genesis 26

1. Als vrijheid was wat vrijheid lijkt...

Al een Coronajaar lang domineren vragen over vrijheid onze kranten. En eigenlijk is het al langer een onderwerp op onze voorpagina's: denk aan de onophoudelijke stroom columns over de vrijheid van meningsuiting bijvoorbeeld en de grenzen daarvan, of over de islam en of die verenigbaar is met onze "vrije westerse samenleving". Het gesprek over vrijheid kun je groot maken en verbinden met politieke noties als democratie, socialisme, of liberalisme. En je kunt het ook klein maken, en dan gaat het over jou en mij. Over hoeveel ik mij aan jou gelegen laat liggen. Over of ik voor jou een stap opzij doe. Ruimte maak. Ook als me dat wat kost. En net zo goed over waarom dat soms niet kan: over waarom ik juist pal moet gaan staan voor de grens die ik heb getrokken.

De dichter van het volgende lied schrijft: *Als vrijheid was, wat vrijheid lijkt, we waren de mensen niet die wij nu angstig zijn.* Wij denken vrij te zijn, zegt de dichter, maar dat zijn we niet. Kijk maar. Als we vrij zouden zijn, dan zaaiden we bronnen in de woestijn. Anders gezegd: dan zouden we oases maken. Oases zijn plekken waar we elkaar ontmoeten en waar we gevoed worden. Je kunt ze politiek realiseren maar ook aan je keukentafel. Vaker dan ons lief is lukt het ons niet. Om zo'n oase te maken. Maar waar het wel lukt, ademt de vrijheid op.

Echte vrijheid heeft volgens dit lied te maken met liefde. Met de ander dus. En ergens, zingt dit liedje, weten we dat ook wel, voorvoelen we dat wel, dat het daarover gaat bij vrijheid. Alleen durven we er vaak niet aan.

Is dat herkenbaar? Dat we ten diepste vaak bang zijn en daardoor minder vrij? Waarvoor ben je dan eigenlijk bang – weet je dat? En: als het zou lukken om ons minder door onze angst te laten leiden, wat voor moois zouden we dan kunnen zaaien?

2. Bronnen zaaien

Over Izaäk staan eigenlijk maar weinig verhalen in de bijbel met hem in de hoofdrol. Hij is vooral de zoon van Abraham en de vader van Jakob. De korte serie verhalen waarin hij wel de hoofdrol speelt begint met te vertellen dat Izaäk, net als zijn vader, te maken krijgt met hongersnood. Op zoek naar een plek waar het beter is klopt hij aan bij de Filistijnse koning Abimelek en vestigt zich in Gerar, waar deze koning ook zetelt. Hun verstandhouding wordt door Izaäk gelijk op de proef gesteld, want bang voor zijn eigen hachie maakt hij dezelfde fout die zijn vader maakte: hij stelt zijn vrouw voor als zijn zus, uit angst dat een van de Filistijnen hem uit de weg wil ruimen omdat ze zijn vrouw willen hebben. Abimelek komt erachter en roept Izaäk op het matje: waarom heb je gelogen? Omdat ik bang was, bekent Izaäk. Abimelek spreekt zijn volk toe: niemand mag Izaäk en Rebekka ook maar een haar krenken. Geen historisch verhaal natuurlijk, geen historische koning, maar een verhaal over hoe ingewikkeld het kan zijn om in vrede samen te leven als je bang bent voor de ander. Of, zoals we hoorden in het vervolg van het verhaal, wanneer het economisch scheef groeit. Als het jou goed gaat en een ander zich bedreigd voelt. Izaäk werd groot, steeds groter, tot hij zeer groot was.

Aan wat er dan gebeurt, hebben de heren verschillende herinneringen. Dat kan gebeuren. Dat gebeurt in de beste kringen. Volgens Abimelek heeft hij Izaäk in vrede weggezonden. Izaäk heeft er een ander gevoel aan over gehouden. Misschien kwam zijn angst weer opzetten, omdat Abimelek

met een legeraanvoerder kwam aanzetten. Of misschien is zijn herinnering gekleurd door de episode rond de leugen over zijn vrouw. In bijbelverhalen zitten altijd een hoop witregels die wij mogen invullen. Zo lezen jij en ik hetzelfde verhaal soms anders. Of we stellen allebei vast dat het, net als in het echte leven, allemaal zo eenduidig nog niet is. Want wat gebeurt hier nou? Is hier sprake van brute machtspolitiek van een jaloerse koning? Of trekt Abimelek een reële grens omdat hij voelt dat de verhoudingen niet langer houdbaar zijn. En wat gebeurt er met Izaäk? Moet hij dan maar wijken? Maar hij heeft toch hard gewerkt voor alles wat hij heeft opgebouwd. Hij heeft gezaaid, geoogst. Wordt hij weggepest? Of realiseert Izaäk zich na de woorden van Abimelek toch ook zelf dat het aan hem is om een stap opzij te doen. Dat dat aan hem is, juist omdat het hem zo goed gaat. Zoals het ook vandaag nog steeds juist is aan wie het goed gaat, wie macht in handen heeft, om uit te wijken, plaats te maken, niet op je strepen te gaan staan.

Izaäk wijkt uit. Hij graaft de putten van zijn vader weer op, maar hij stapt ook uit diens schaduw: hij vindt zelf nieuwe bronnen. Tot tweemaal toe ontstaan er echter problemen. Ook van alle tijden: natuurlijke bronnen die Ruzie en Vijandschap opleveren. Opnieuw gaat Izaäk de confrontatie uit de weg en doet een stap opzij. De derde bron, natuurlijk de derde, die blijkt Ruimte te bieden.

Izaäk zaait bronnen in de woestijn. Niet langer is hij gericht op groot, groter, grootst. In plaats daarvan graaft hij oude en nieuwe bronnen op, waarvan ook de Filistijnen profiteren. Zo wordt hij tot zegen voor anderen, zoals JHWH voorzegt had. Hij zaait bronnen en oogst vrede en ruimte. Wat dat verhaal ons vertelt over vrijheid? Voor mij illustreert het dat vrijheid een wankel project is. Dat het makkelijk in gevaar komt als we ons laten leiden door angst voor de ander. En ook: dat mijn vrijheid, mijn ademruimte, onlosmakelijk verbonden is met die van jou.

Aan het begin van deze serie verhalen, als Izaäk met een hongersnood geconfronteerd wordt en naar Gerar trekt, naar Abimelek, zegt JHWH hem: *daal niet af naar Egypte, maar blijf in het land dat ik jou zeg. Verblijf in dat land als een vreemdeling, ik zal met je zijn, ik zegen jou, en in jouw nageslacht worden alle volkeren der aarde gezegend* (uit: Genesis 26:1-5).

Het doet me denken aan een ander lied, over die mensen die uit Egypte ontsnapten op weg naar de vrijheid van beloofd land: nog bijna slaven, noemt het lied ze. Want hoe vrijheid werkt – wat daar voor nodig is – , dat moeten ze nog leren. Ze hebben nog nooit als vrije mensen geleefd. Maar dat willen ze: *leven als nog nooit*. En dus gaan ze op weg, een troep vreemdelingen. *Schaamteloos wagen ze alles. Soms wordt woestijn oase waar ze komen*. Dat verhaal klinkt als dat van Izaäk: de vreemdeling die schamteloos alles waagde en even werd het oase waar hij kwam.

3. Hoe ver te gaan

Als je dit verhaal groot leest, dan gaat het bijvoorbeeld over Black Lives Matter. Over migratie. Over grondstoffen en over hoe het scheef gaat als niet iedereen daarin kan delen. Over exploitatie ten koste van. Over de Oost-Afrikaanse oliepijplijn. Het Groningse gas. Dit verhaal kun je ook klein lezen en ook dan is het ingewikkeld genoeg: over hoe het tussen twee mensen kan gaan als de een het op kan brengen om een stap opzij te doen of een ander juist een grens moet trekken om overeind te blijven. Laten we het verhaal lezen als een uitnodiging om oases te maken. Oases van verbeeldingskracht. Waar we elkaar ontmoeten en samen dromen van een wereld waar iedereen vrij kan ademen. Waar vreemdelingen die alles wagen de kans krijgen om nieuwe bronnen te zaaien. Waar we bedenken hoe daar te komen en elkaar inspireren om stappen te zetten op weg daar naar toe. De dichter Pablo Neruda verwoordde zo'n uitnodiging in zijn gedicht *Ode aan de lucht*. Hij sluit af met:

*Kom mee naar waar de nieuwe lente
te bloeien staat –*

*en in een laag van wind en lied
delen we de bloemen uit,
de geur en de vruchten,
de lucht van morgen.*